

Hier wäre fachwissenschaftlich über manches zu sprechen, etwa

- die Diphthongierung in freier Silbe (Silbenende auf Vokal: *pe-de* > ital. *piede*; *fo-cu* > ital. *fuoco*, span. *fuego*)
- die Diphthongierung in gedeckter Silbe (Silbenende auf Konsonant, gilt nur für das Spanische: *ven-tu* > *viento*, *pon-te* > *puente*)
- die Angleichung der Konsonanten und das Entstehen der Doppelkonsonanz (nur im Italienischen: *scriptores* > *scrittori*, *fact[i]* > *fatti*, *noctes* > *notti*)
- die Sonorisierung der intervokalischen Verschlusslaute (nur im Spanischen: *amicas* > *amigas*, *maritos* > *maridos*, *lupos* > *lobos*)
- das Verschwinden der sonorisierten intervokalischen Verschlusslaute im Französischen (*amicas* > *amies*, *maritos* > *maridos* > *maris*, *lupos* > *lobos* > *loups* [-p- nicht gesprochen])
- das Aufgehen des lateinischen Neutrum im Maskulinum (*vinu[m]* > *il vino*, *factu[m]* > *il fatto*)
- das Aufgehen der u-Deklination in der o-Deklination (Nom. Pl. *manus* > *mani*, Akk. Pl. *manus* > *manos*)
- das Verschwinden des bilabialen anlautenden f- im Spanischen (*formicas* > *hormigas*, *factu[m]* > *hecho*).

Wer erstmals mit diesen Erscheinungen konfrontiert wird, ist verwirrt ob der scheinbaren Fülle. In Wirklichkeit liegen lautmäßige Gesetzmäßigkeiten vor, die sich wie die Regeln einer Grammatik bei zunehmender Erfahrung nach und nach zu einem natürlichen Ganzen formen. Insgesamt bewahrt das Italienische die größte Nähe zum Lateinischen, entfernt sich das Französische am weitesten von ihm.

Was ist in der romanischen Sprachgeschichte aus Mann und Frau geworden? Nochmals eine Gegenüberstellung, und der Lateiner erkennt in ihr rasch die sprachliche Eigenart der Frauen:

Italienisch	Spanisch	Französisch
<i>gli uomini</i>	<i>los hombres</i>	<i>les hommes</i>
<i>le donne</i>	<i>las mujeres</i>	<i>les femmes</i>

Dem immer gleichen lateinischen *homo*, der neben ‚Mann‘ bekanntlich auch ‚Mensch‘ bedeutet, stehen *domina*, *mulier* und *femina* gegenüber. Da ließe sich etymologische Feldforschung betreiben. Und die Jugend? Lateinisch *iuvene(m)* ergibt ital. *giovane*, span. *joven* und frz. *jeune*. Was aber wurde aus dem *puer latinus*? Da verliert sich die Spur und die romanischen Sprachen haben auf ganz anderes Wortmaterial zurückgegriffen: *un garçon français*, *un ragazzo italiano*, *un chico español*.

THOMAS BRÜCKNER, ESSEN

Lebendiges Latein

Die *Officina Latina* auf dem Kölner DAV-Kongress

Die *Officina Latina octava* hatte wie auf früheren DAV-Kongressen (seit Hamburg 1990) das Ziel, den an der *Latinitas viva* interessierten Lehrerinnen und Lehrern einen Treffpunkt zu bieten, bei dem einige konkrete Beispiele „lebendigen“ Lateins vorgeführt werden. Dabei standen diesmal Schüleraktivitäten im Zentrum. Im ersten Teil (A. FRITSCH) wurden Ausschnitte aus mehreren Videos vom Bundeswettbewerb Fremdsprachen gezeigt, in denen Schüler/innen verschiedener Altersstufen lateinische Dialoge und Szenen aufführen. – Im zweiten Teil (U. WAGNER-HOLZHAUSEN) wurden einige Ausschnitte aus dem neuen Sprachlehrfilm „*Armilla*“ von OStD Dr.

WILHELM PFAFFEL (Regensburg) gezeigt. Der DVD-Film (Gesamtspieldauer fast drei Stunden) bietet in 25 Szenen den Grammatikstoff des ersten Lateinjahrs mit einer durchgehenden Handlung. Er lässt sich auch zur Wiederholung, als Ersatz einzelner Lesestücke oder zum häuslichen Einzeltraining einsetzen. Hauptakteure sind Jugendliche aus fünf europäischen Ländern, die – angeleitet von einem in die Moderne „gebeamteten“ Römer – Latein lernen, von ihm in die alte Welt hineingezogen werden und dort einen Kriminalfall lösen. In die *Officina Latina* kamen mehr als 130 Kongressteilnehmer/innen und stellten dadurch ihr „lebhaftes“ Interesse an

der „Verlebendigung“ und Aktualisierung der (sonst meist nur in gedruckten Texten dargebotenen) lateinischen Sprache unter Beweis. Die ausgewählten Abschnitte wurden von den beiden Moderatoren jeweils kurz lateinisch eingeführt und *ex tempore* kommentiert.

Kurz nach Eröffnung der Sitzung wurde von allen Teilnehmern gemeinsam die **Europa-Hymne** in lateinischer Sprache gesungen. Es handelt sich bekanntlich um die „offizielle“ Melodie von „Freude, schöner Götterfunken“ aus BEETHOVENS 9. Symphonie. Inzwischen liegen hierzu zwei lateinische Fassungen vor, die eine stammt von dem finnischen Professor TUOMO PEKKANEN, die andere von Dr. PETER ROLAND, Wien. (siehe hierzu den nachfolgenden Beitrag). In der *Officina Latina* wurde jedoch die folgende Fassung von T. Pekkanen, dem Begründer der finnischen *Nuntii Latini*, spontan und kräftig und ohne musikalische Begleitung gesungen:¹

Hymnus Latinus Europaeus

*Europaei, gaudeamus,
foedus firmum fecimus,
laetum carmen concinamus,
Unionem iunximus,
constitutis aequitatis,
libertatis iuribus,
in commune comprobatis
Europaeis legibus.*

*Cum maioribus minores
nationes valeant,
propagantes pacis mores
vivant, crescant, floreant,
praeferant humanitatem,
proferant iustitiam,
omnium fraternitatem,
candidam concordiam.*

*Gentes semper sociatae,
sic et porro pergite,
Unionem confirmate,
in Europam credite!*

Es folgten dann jeweils die einleitenden lateinischen Worte zu den beiden Teilen der *Officina*,

die (*vivae Latinitatis causa*) absichtlich weitestgehend frei gesprochen wurden, hier jedoch nach den Notizen der beiden Moderatoren gedruckt wiedergegeben werden.

I. ANDREAS FRITSCH:

Vos omnes, collegae, mulieres virique maxime honorabiles, salvere iubeo.

Valde gaudemus nos, id est UDALRICA WAGNER-HOLZHAUSEN et ego, quod vos Latinitatis vivae studiosi tam frequentes adestis. Haec est iam octava Officina Latina; prima enim officina anno millesimo nongentesimo nonagesimo in congressu Hammaburgensi Consociationis Palaeophilologorum Germanicorum instituta est. Officina Latina – quid sibi vult?

Nos omnes, qui his diebus Coloniam, in hanc urbem antiquam a Romanis conditam, convenimus, linguam Latinam sive litteras Latinas in scholis vel universitatibus studiorum docere solemus, et multi nostrum iam per multos annos. Tamen institutio linguae Latinae, qualis hodie in scholis publicis fieri solet, maxime ad res grammaticas observandas, ad litteras Latinas legendas et convertendas, ad vitam et cultum et rem publicam Romanorum priscorum pertinet. Raro autem sonus linguae Latinae auditur et rarissime sermo Latinus adhibetur. In curriculum scholasticis hic finis vel scopus non est praescriptus, ut discipuli Latine loqui discant. Neque praecipitur, ut ipsi magistri sive magistrae Latine loquantur, ut discipuli linguam Latinam auribus quoque percipiant. Immo sunt quidam magistri, qui dicant linguam Latinam esse linguam mortuam; quapropter hac lingua loqui, hac lingua in scholis uti neque necessarium neque opus esse; nec fieri posse, ut lingua Latina velut lingua viva adhibeatur. Secundum opinionem istorum lingua Latina ergo mortua est, mortua manet, mortua manebit.

At contra nobis persuasum est linguam Latinam numquam esse mortuam. Quonam die haec lingua mortua esse putanda est? Usque ad sextum post Christum natum saeculum erat lingua Latina sermo patrius sive lingua nativa hominum Romanorum, qui hanc linguam a matribus et patribus suis discebant. Paulatim lingua Latina in diversis regionibus imperii Romani se

mutavit et in diversas dialectos et varia idiomata divisa est. Tamen lingua originalis in libris Latine conscriptis pura et integra conservata et tradita est. Ita in litteris legendis, tradendis, docendis, scribendis lingua Latina originalis diligenter observari et adhiberi perrexit. Maxime ecclesia Christiana linguam Latinam conservavit et in multas regiones Europae et alias partes orbis terrarum propagavit, ita ut haec lingua quasi sermo patrius ecclesiae et omnium scientiarum facta sit. Quis ignorat imperatorem Carolum Magnum linguam Latinam in imperio suo renovavisse et illa lingua ut instrumento communicationis omnium communi usum esse. Cum in Germania primum scholae conderentur, ubi maiores nostri legere et scribere discebant, lingua Latina erat lingua unica, quae in scholis adhibebatur et docebatur. Sed tunc illa lingua – secundum opinionem quorundam hominum – iam pridem erat mortua. Lingua Latina tum ergo primum renata est, revixit, maxime effloruit in regionibus septentrionalibus Europae, cum esset, ut aiunt isti, mortua.

Quid dicam de saeculis quarto decimo vel quinto, sexto, septimo decimo, quibus vixerunt exempli gratia FRANCISCUS PETRARCA (1304-1374), LAURENTIUS VALLA (c. 1405-1457), IOANNES PICUS MIRANDULANUS (1463-1494), IOANNES IOVIANUS PONTANUS (1426-1503), CONRADUS CELTIS (1459-1508), ERASMUS ROTERODAMUS (1466/9-1536), THOMAS MORUS (1478-1535), PHILIPPUS MELANCHTHON (1497-1560), IACOBUS BALDE (1604-1668), IOANNES AMOS COMENIUS (1592-1690), ut paucissima nomina commemorem. Illa quattuor saecula erant aetates Latinissimae (ut ita dicam), quibus lingua Latina, quae tunc temporis nullius hominis erat lingua nativa vel sermo patrius, super omnes ceteras linguas Europae excellebat. Haec tempora, quae propter studia humanitatis renascantia a nobis verbo Francogallico „Renaissance“ vocantur, omnes scientias et imprimis earum nomenclaturas usque in diem hodiernum fundaverunt et quasi praedestinaverunt.

Illorum temporum homines docentes et discipulos linguam Latinam cottidie adhibuerunt et in scribendo et in loquendo et in cantando, quamquam iis haec lingua non erat nativa, sed peregrina, erat eis lingua secundaria. Ita nobis quoque licet et licebit lingua Latina uti, id est

Latine loqui et scribere. Et omni die, quo aliquis magister vel aliqua magistra Latine loquitur, haec lingua renasci et reviviscere poterit. Vita vitalis huius linguae singularis dependet ergo ab eis, qui ea uti volunt et possunt. Ita verum esse videtur carmen parvum, quod ante hanc sessionem in tabula inscripsi:

De condicione linguae Latinae hodierna

Quamvis multi eam laudent,
pauci eâ loqui audent.

Nos hanc linguam usurpare
nemo poterit vetare.

Quod tot saecula fecere,
nobis licet adhibere.

Lingua, quamvis in honore,
viva demum fit in ore. (A.F.)

Sed nunc ad rem propriam huius officinae veniamus. Hodie vobis quaedam exempla ante oculos ponere volumus, quae demonstrant, quomodo lingua Latina in vita scholastica audibilis fieri possit, ita ut puellae et pueri Latine discipulos sentiant hanc linguam re vera esse linguam humanam, non tantum quasi labyrinthum vocabulorum et formarum et difficultatum grammaticarum. Id certe facillime fieri potest, si magistri ipsi textus clare et distincte pronuntiant et recitant, deinde etiam discipuli eosdem textus dialogice legunt, tum memoriter quoque recitant. Postea dialogos etiam in scaenam producere et fabulas parvas agere poterunt. Non semper adsunt spectatores et auditores idonei; propterea commendandum est, ut dialogi et fabulae recipiantur casetophono [Kassettenrekorder, HELFER] vel magnetoscopio [Videorekorder] vel etiam illis discis, qui appellantur DVD, quibus litteris in lingua Anglica „discus versatilis digitalis“ significatur. Dialogi, fabulae, res ludicrae, quae hoc modo instrumentis modernis conservari et alio loco et alio tempore aliis spectatoribus ante oculos proponi possunt, demonstrant linguam Latinam non solum oculis legi, sed etiam auribus percipi posse.

Gratias ago iis collegis, quibus haec exempla debeo, quae nunc ante oculos proponemus. Imprimis dominis HANS-HERBERT RÖMER (Wuppertal) et FRIEDRICH STEPHAN, qui in illo „Foederali certamine linguarum peregrinarum“ (Bundes-

wettbewerb Fremdsprachen) symbolas Latinas iudicaverunt et anno superiore aliquot exempla in quodam coetu palaeophilologorum Berolinensium exhibuerunt. Dominus RÖMER mihi tres casetas magnetoscopicas (sive visocasetas) commodavit, ex quibus nunc vobis aliquot particulas electas producam.

Sed initio aliam particulam demonstrabo, quae excerpta est ex ea visocaseta, quae facta est abhinc septem annos in Conventu Nono Academiae Latinitati Fovendae, qui erat in Finnia. Videbitis et audietis colloquium breve quattuor iuvenum ex variis regionibus Europae oriundorum, qui disputant de quaestione, num lingua Latina hodie quoque apta sit ad communicationem et ad commercium cum hominibus aliarum nationum habendum.

Tum sequentur tria exempla e spectaculis excerpta, quae a discipulis diversarum scholarum in scaenam producta sunt.

Vos autem oro, ut qualitatem imaginum vel pellicularum ignoscatis; sunt enim exemplaria duplicata vel reduplicata, quae vobis proponemus; et qualitas imaginum (id est acies, claritas, lineamenta) a duplicatione in duplicationem fit deterior.

II. ULRIKE WAGNER-HOLZHAUSEN:

De Armilla pellicula, qua discipuli discunt linguam Latinam.

Quis nostrum, sodales, persuasum non habet methodos ac rationes linguam Latinam discendi et docendi imprimis esse positas in libris utendis. Scimus autem discipulos nostros magnam partem otii consumere ludis ordinatri et aliis eiusmodi? Nobis ergo ordinatrum adiumento sit in lingua Latina docenda.

Ab autumno autem huius anni discipulis licebit pelliculam adhibere ad linguam Latinam discendam, quae conservata est digitali versatili disco (DVD). Domus editoria, cui nomen est C.C. Buchners Verlag, curat editionem huius disci.

GUILELMUS PFAFFEL, magister doctus Ratisbonensis et director gymnasii, invenit hanc pelliculam. Ea nomen accepit ab armilla (Theodisce Armreif), quae est symbolum communitatis coniunctionisque nationum Europaearum. In hac pellicula lingua Latina est sermo commu-

nis. Guilelmus et magistra docta, cui est nomen SABINE SEIFERT, scripserunt cum nonnullis collegis ex nationibus Europaeis librum pelliculae. Discipulae et discipuli et collegae et amici histriones fuerunt. Pauci, qui profitentur artem, auxilium attulerunt.

Armilla continet anni primi materiam, quae praescripta est in ordine studiorum. Unusquisque actus pelliculae comparari potest uni capitulo libri. Nam in unoquoque actu unum capitulum artis grammaticae tractatur. Discipuli Armilla utentes discunt accusativum cum infinitivo, tempus futurum, passivum, sed non modum coniunctivum. Vocabula Latina respondent vocabulario Bambergensi, quod appellant. Nonnulla vocabula maximi momenti addita sunt, quae nunc praetereo.

Quando et quo modo discipuli hac pellicula uti possunt? Armilla non dependet ab uno libro, quo lingua Latina docetur. Armilla adhiberi potest ad discipulos inducendos in res grammaticas et vocabula. Armilla deinde apta est et accommodata ad ea repetenda, quae discipuli didicerunt. Pensa quaedam domestica absolvi non possunt, nisi auxilio huius pelliculae. Praeterea multae exercitationes additae sunt.

Paucis verbis vobis argumentum eius pelliculae narrare nunc in animo habeo. In qua re nonnullas partes pelliculae exempli gratia proferam. Fabula ipsa theatralis consistit in prologo et in actibus viginti quinque. Tempus totius pelliculae circiter tres horas complet. Spatium circiter trium vel quinque minutarum sumendum est ad unumquemque actum videndum. Oculi atque animi spectatorum auditorumque advertuntur ad septem res maximi momenti: Ad Pietatem, ad Servos, ad Crimen quoddam, ad Amorem, ad Accomodationem linguarum, ad Tempora antiqua et recentia, ad Iocum Mercurii dei.

Primum **ad prologum**: Senex toga vestitus, cui est nomen Mucius, aperit arculam ligneolam. In qua sunt duae armillae eiusdem speciei. Mucius sine ullo verbo alteram armillam dat nepoti suo, cui est nomen Titus. Titus est adulescens Romanus sedecim annorum. Mucius avus, dum tacet, verbum MUTABOR in tabella aliqua cerata inscribit. Id verbum pelliculae ianua est, ut ita dicam. In fine pelliculae passivum futurum expli-

catur. - Et Mucius et Titus lacertos armillis colunt. Titus solus illud verbum pronuntiat, quod est MUTABOR, et armillam torquet. Extemplo Titus ex villa rustica avi in urbem Romam aevi nostri transponitur. Videamus. In urbe Roma aevi nostri Titus circumspicit et oculos animumque attendit ad advenas ac viatores, qui puteum quendam perpulchrum inspiciunt. Ipse iacit nummum imagine Marci Aureli ornatum in hunc puteum et deliberrat, quis promat nummum ex puteo. Puella Itala invenit hunc nummum antiquum in aqua putei et promit. Ea, cui est nomen Isabella, est particeps eius societatis adolescentium, quos Theodisce Pfadfinder appellamus. Titus sequitur Isabellam. Isabella convenit quattuor adolescentes eiusdem societatis. Hi adolescentes sunt ex aliis nationibus Europaeis: Georgia est ex Magna Britannia, Estella ex Hispania, Florence ex Francogallia, Dieter ex Germania. Nemo autem loquitur lingua alterius. Sine dubio iis opus est interprete perito ac prudente.

Prologo peracto (**actus primus**) Titus veste Romana indutus subito accedit ad adolescentes et salutatur eos Latine. Qui primo conantur sermone patrio utentes respondere. Sed Titus non potest intellegere linguam nisi Latinam. Omnes Isabella excepta putant eum adolescentem per ludum et iocum Latine loqui. Tamen adolescentes omnem operam dant, ut verba Latina Titi intellegant. Hoc modo gradatim linguam Latinam discunt. Tito duce adolescentes parva autoraeda longa vehuntur ad Forum.

Actus secundus: Titus adolescentibus Forum et Colosseum monstrat et narrat de imperatore Marco Aurelio et Imperio Romano. Videamus partem huius actus secundi. Agitur de verbis neutrius generis.

Actus tertius: Deinde Titus loquitur de familia et domo sua. Tito adhortante ceteri tangunt armillam. Titus loquitur verbum MUTABOR. De improviso urbs Roma huius aetatis mutatur in urbem Romam aetatis antiquae. Adolescentes omnes sunt ante theatrum Pompeianum.

In **actu quarto** duo adolescentes vestibibus Romanis exornati, Titum Latine salutant. Qua de causa Isabella animo reliquitur. Ea puella, postquam animo defecit, videt mente capta, ut ita dicam, Mercurium deum, qui clamat: „Reporta

armillas!“, deinde montes et Aenipontem urbem (Theodisce Innsbruck) et armamentarium Aenipontanum (Theodisce Zeughaus von Innsbruck). Isabella in domum Quinti Muci senatoris portatur. Ibi Tito vix aut omnino non contingit, ut Dipsa serva portam aperiat. Quae non laetatur hospitibus novis, quibus magni labores sint impertiendi.

Actus quintus: Isabella defectione animi solvit et intellegit, quae sint re vera condiciones. Titus explicat, ubi sint, et omni adseveratione negat se iocari. Tito ergo licet armilla utentem non solum ipsum loca et tempora mutare, sed etiam alios secum ducere.

Actus sextus: Titus admonet adolescentes, ne haec arcana prodant. Nam eos, inquit, huic admonitioni non obtemperantes rursus redituros non esse domum. Iis autem oboedientibus licitum fore per unam septimanam manere. Adolescentes Europaei consilium capiunt manere et iurant se nihil prodituros esse.

Actus septimus: Titus monstrat amicis domum magnificam patris. Adolescentes sua sponte sibi vestes Romanas inducunt.

Actus octavus: Quinta puella, quae est soror Titi, lyra canit. Ea est cum puellis Europaeis in tabulato primo. In horto Titus et puer Germanus laudant pulchritudinem naturae, cum puellae vestibibus Romanis exornatae scalas descendunt: Quid aspectu pulchrius est quam imagines illae, quas natura ipsa pingit?

Actus nonus: Adolescentes cibum esuriunt. Serva cenam praeparare iubetur. Titus sacrificat apud penates.

Actus decimus: In culina serva ebrietate turpissima gravis omnia denique perturbat ac miscet. Quam ob rem Quinta eam foras eicit. Itaque puellis ipsis cena praeparanda est. Iis contra morem Romanorum licebit cum viris cenare in triclinio.

Actus undecimus: Dies appetit secundus. Repentinus exoritur servus, cui est nomen Callidus. Is hunc nuntium parentum affert, qui sunt eo tempore domi avi, quae est in urbe Etrusca Caere: MANETE IN URBE, IMPLODATE DEOS DE SALUTE AVI, EXSPECTATE NUNTIOS. Servus narrat fures domum avi perfregisse et surripuisse arculam plenam nummorum aureorum.

Avum vita superavisse. Quae cum ita sint, parentes in urbe Caere manere, liberos sibi ipsis in urbe Roma esse curandos. Titus autem pro certo habet illam alteram armillam avi esse surreptam. **In actu duodecimo** puellae cum Callido corporis alimenta emunt, sed non servos, quos venaliciarii (Theodisce Sklavenhändler) venditant. Agitur de adiectivis. Videamus.

Actus tertius decimus: Eo tempore, cum puella emunt, Titus canit lyra sororis. Etiam Dieter conatur lyra canere. Titus deliberat de scelere furum et de salute avi.

Actus quartus decimus: Puellae pila ludunt et aliis, ut animas avertant a scelere. Ludens Estella laedit crus. Consilium capiunt ad concentum ire.

Veniamus ad **actum quintum decimum** et ad diem tertium: Mane adulescentes in templo deos precantur pro avo et sub divo sacrificant. Ante templum conveniunt haruspicem, quem orant, ut sibi auxilium ferat. Is vaticinatur animis recentibus opus esse, ut scelus detegant. Quare consilium capiunt cum Callido proficisci in urbem Caere.

Actus sextus decimus: Adulescentes pedibus eunt Caere. Qua de causa vires adulescentes Europaeos celerrime deficiunt.

Venimus ad **actum septimum decimum** et diem quartum: Adulescentes, postquam in villam rusticam advenerunt, comperiunt avum interea vulneribus illatis mortem obisse. Sedula serva narrat, quo modo impetus in villam factus sit. Georgiae culter lignarius (Theodisce Schreiner-messer) videtur esse sceleris indicium maximi momenti. Quare Titus et Dieter et Callidus proficiscuntur ad urbem et cauponam adeunt, in qua imprimis fabri vinum bibere solent.

Actus duodevicesimus: Ibi conveniunt tres ebrios fabros. Eamus cum adulescentibus ad cauponam. (In hac duodevicesimo actu agitur de accusativo cum infinitivo et pronomibus.) Fabri colloquuntur de re nimis iocosa: Severum collegam, postquam in dentes furcae cecidit, graviter vulneratum in lecto iacere. Adulescentes extemplo cognoverunt Severum necavisse avum. Cum primum fabri e caupona exierunt, consilium capiunt auxilium sibi ferendum esse. Iris cauponaria sustentat eos.

Actus undevicesimus: Callidus servus in caupona manet. Iris libertina narrat, quo modo libarata sit servitute. Adulescentes redeunt armatissimi cum Sedula. Proficiscuntur cum Callido ad Severum. Severus comprehenditur.

Qui (in **actu vicesimo**) in villam avi trahitur. Ibi denique confitetur se scelus fecisse. Consortem autem eius sceleris fuisse quendam ex Norico. Sedula narrat parenti Titi, quo modo Severus captus sit, et laudat fortitudinem Callidi. Quam ob rem parens Titi Callidum manu mittit. Severus in custodiam conicitur. Adulescentes in animo habent alteram armillam reperire. Sed Callidus et Quinta Romam redeunt.

Veniamus ad **actum vicesimum primum** et diem quintum: In carru bubulo Isabella paulisper conquiescit. Dormiens, postquam tetigit armillam Titi, videt somnium: Mercurius deus exoritur et narrat furem aurum et alteram armillam tulisse per Alpes Veldidenam (Theodisce Wilten), quod oppidum situm est ad urbem Aenipontem. Deus monstrat Isabellae arculam et armillam. Titus recte interpretatur somnium Isabellae. Is intellegit armillam suam et armillam avi inter se coniunctas esse. Quam ob rem iis proficiscendum est Veldidenam.

Actus vicesimus secundus et dies septimus: Iter pedestre adulescentibus grave et molestum est. Isabella laudat commoda commeatus itinerarii aetatis recentioris. Omnibus autem laboribus neglectis Isabellae animus excruciatum et sollicitatur. Ea enim amore Titi capta est. Quid faciam, inquit Isabella, quid faciamus? Etiam Titus confitetur se amore esse incensum.

Venimus ad **actum vicesimum tertium**, in quo agitur de passivo. Videamus. Isabella ardore solis et laboribus eundi confecta non consulto, sed casu iterum tangit armillam Titi. Rursus exoritur Mercurius. Is deus narrat furem arculam condidisse sub lapidem miliarium pontis ad Veldidenam. Profecto adulescentes reperiunt arculam et armillam. Isabella armillam sumit. Mercurium appellans dicit verbum MUTABOR. Ceteris non contingit nisi auxilio armillae alterius, ut eam assequantur. De improviso adulescentes sunt in armamentario Aenipontano.

Omnes vestibus antiquis induti sunt. (**Actus vicesimus quartus**) Adulescentes quaerunt arma-

rium vitreum, in quo sunt reliquiae Romanorum. Isabella, ut Mercurius iussit, reponere vult armillas in armarium. Custode retinente adulescentes consilium capiunt ire ad moderatorem musei.

Veniamus ad actum vicesimum quintum, qui est extremus: Adulescentes reperiunt moderatorem musei, qui est peritissimus linguae Latinae. Monstrant ei duas armillas, quas vir doctus cognoscit evanuisse hebdomada superiore. Isabella urgente moderator musei reponit duas armillas in armarium vitreum. Hoc modo armillae non iam efficiunt, ut homines transponantur in alia loca et tempora. Isabella cognoscit nummum Marci Aureli, quem moderator manu tenet. Priusquam vires Isabellae rursus deficiunt, Titus excipit puellam, quam amat. Mercurius ridens evanescit. Deus ipse actor et auctor fuisse videtur eorum, quae nuper acciderunt. Finis.

Gratias ago vobis pro animis attentis. Utinam „Armillae“, quae magnis cum laboribus confecta est, prospere procedat et succedat.

Anmerkung:

1) Zur Textgestaltung gibt TUOMO PEKKANEN folgende Erläuterungen: In hymno scribendo stropham Schillerianam, in qua versus octosyllabus et heptasyllabus alternantur, observavi.

In versibus octosyllabis ultimum vocabulum semper habet accentum in paenultima syllaba (*gaudeamus, concinamus*, etc), in heptasyllabis autem in antepaenultima (*fecimus, iunximus*, etc). Rimae sunt semper duplices, id est binarum syllabarum: *gaudeamus – concinamus, fecimus, iunximus, aequitatis – comprobatis, iuribus – legibus*, et ita deinceps. Schema sive alternatio rimarum est *ababcdcd, efefghgh, ijij*, sicut apud Schillerum.

Alliterationem saepius adhibui: *foedus firmum fecimus, carmen concinamus, in commune comprobatis, maioribus minores, propagantes pacis, populorum paritatem, candidam concordiam, semper sociatae, sic et porro pergite*.

Operam dedi, ut vocabula in singulis versibus aut iuxta posita, non tantum rimis et alliterationibus consonent, sed etiam litteris mediis aliquatenus habeant assonantiam: *Europaei, gaudeamus, foedus firmum fecimus, laetum – carmen concinamus – Unionem iunximus – constitutis aequitatis libertati – iuribus in commune – Europaeis legibus*, et sic deinceps.

Argumentum carminis Schilleriani non sum imitatus, nisi quod aliquot locutiones ad gaudium pertinentes (*gaudeamus, laetum carmen concinamus*) adhibui. Melodia cum sit hilaris, textus Latinus oportet sit potius iucundus quam funeralis.

Latinitate admodum facili consulto usus sum, ut quam plurimi hymnum intellegant aut facile discant. Etiam vocabula pronuntiatu difficiliora vitavi, longas litteras vocales praetuli, quae ad canendum sunt aptiores.

Nescio an hymnus sit satis longus. Crediderim tantum viginti lineas plerumque cantari. Si plures versus sunt necessarii, facile unam stropham aut duas addere possum. At primum scire velim, quid illi, ad quos res pertinet, de his strophis censeant et quo modo eas iudicent. Utcumque sit, omnes artis rhythmicae regulas observavi. Omnia iura versionis sunt mea, neminem adiutorem habui.

Ex Austria doctor PETRUS ROLAND mihi scripsit petens, ut una secum hymnum scriberem. Illi respondi me iam mense Septembri Raimundo Fleischmann, qui est consilii foederalis socius Unionis Europaeae Foederalistarum (UEF), promississe, ut hymnum scriberem neque bis idem munus accipere posse. Bene quidem ille fecit, nam eius merito rem promissam in memoriam revocavi et perfecit. TUOMO PEKKANEN

ANDREAS FRITSCH /
ULRIKE WAGNER-HOLZHAUSEN

Lateinische Europahymne

Wie im vorstehenden Bericht über die Kölner Officina Latina mitgeteilt, hat der finnische Latinist TUOMO PEKKANEN einen Vorschlag für eine lateinische Europahymne veröffentlicht. Im folgenden Beitrag stellt der österreichische Autor Dr. PETER ROLAND eine andere Fassung vor. Vielleicht sollten Lateinlehrer/innen, Klassen und Chöre ein paar Versuche mit den beiden Fassungen machen und uns ihre Erfahrungen mitteilen.

Die Redaktion

Die einzige Sprache, die von allen Völkern Europas – ohne gegenseitige Eifersucht – als gemeinsame Sprache ihrer Hymne anerkannt werden kann, ist Latein. Zudem kann Latein nicht nur als gemeinsame Muttersprache der Europäer bezeichnet werden, sondern zeichnet sich durch besonderen Wohlklang und unübertreffbare Klarheit aus.

Daher wurde zur offiziellen Melodie der Europahymne (aus BEETHOVENS IX. Symphonie) ein